

DEMOKRASİ VE SİYASİ TERÖR

Dr. Hayati HAZIR (*)

GİRİŞ

Siyasi terör, uzun zamanlardan beri totaliter rejimlerin ayırıcı bir özelliği olarak görülmüş ve totalitarizm bu unsurla birlikte tanımlanmıştır (1). Bu yaklaşım genel olarak doğru kabul edilse bile, zor ve şiddet kullanma tekeli devletin ayırt edici özelliği olduğundan diğer rejimlerde de şekli, miktarı, yolları farklı olmak kaydıyla bu yola başvurulmaktadır. Modern baskı rejimlerinde hiçbir kabul edilebilir gerekçe olmadan bir çok insanın hayatını kaybettiği, toplama kamplarına sürüldüğü, seyahat ve yerleşme hürriyetlerinin engellendiği, kısaca siyasi muhalefet üzerinde yoğun bir siyasi terör uygulandığı bilinmektedir. Bu bakımdan totaliter sistemlerde terörün değişik sebeplerden kaynaklanmasına ve farklı özellikler taşımasına karşılık (2), başka rejimlerde de sıklıkla varlığına rastlanmaktadır.

Eğer devleti Max Weber gibi meşru veya meşru olduğu farzedilen fiziki şiddet kullanımını tekelinde bulunduran bir insan topluluğu (3) diye kabul edersek devlet ülkesini ve bu ülke içinde yaşayan insanlar üzerinde denetim sağlamaya çalışan bir teşkilatlanma olarak karşımıza çıkar. Devlet kendi sınırları içinde genellikle engelleyici olmakla birlikte, günümüze kadar gözle görülür şekilde terörist siyaset izledikleri de bilinmektedir. Çok gerilere gitmeden Fransız İhtilalinde Robespierre'den günümüz Şili'sinde Pinochet'ye kadar birçok devlet, «devlet düşmanlarını» takip etmiş ve çoğunu, hiçbir yargı kararına dayanmaksızın veya sözde yargılama sonucunda idam etmişlerdir. Bazı ülkelerde, meselâ günümüzde bazı Latin Amerikan ülkelerinde adli organların faaliyetlerine yardımcı

(*) Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

- (1) FRIEDRICH, C., BAZEZINKSKI, Z., *Totaliter Diktatörlük ve Otokrasi*, Çev. Ünsal Oskay (ANKARA - 1964), ARENDT, Hannah, *The Origins of Totalitarianism* (NEW-YORK - 1968).
- (2) Totaliter rejimlerde terörün yeri konusunda farklı bir değerlendirme için bkz. LINZ, J. Juan, *Totaliter ve Otoriter Rejimler*, Çev. E. ÖZBUDUN (ANKARA - 1984), s. 44 vd.
- (3) GERTH, Hans - MILLS, C. Wright, *From Max Weber*, (GLENCE, ILLINOIS - 1958), s. 78.

olmak gerekçesiyle, hukuka aykırı, siyasî birçok ölüm olaylarının meydana geldiği bilinmektedir (4).

Son zamanlarda sık kullanılan bir terim olan «devlet terörü» ile kastedilen, siyasi iktidarın, muhalif ve düşman saydığı gruplara karşı şuurlu ve sistemli yıldırma hareketleri ise, bu tür hareketler sadece totaliter rejimlerde meydana gelmemektedir (5). Aksine totalitarizmin özelliklerini taşımayan birçok çağdaş rejimlerde de bu tür teröre rastlamak mümkündür. Çoğu kez Üçüncü Dünya Ülkelerinde görülen ve çeşitli şekillerde uygulanan bu tür terör, tutuklanıp hapishaneye konulan insanlara haysiyet kırıcı davranışlardan yakınlarıyla görüştürülmemeye, hatta bu kişilerin suçlarının ispatlanmış gibi basına açıklamalarda bulunmaya kadar varan psikolojik ve toplumsal işkence şeklini alabilir (6).

Bu incelemede bizim ilgi alanımız terörün bu yönü değildir. Günümüzde terör demokratik rejimleri de tehdit ettiğinden, demokrasinin terör eylemlerine bakış açısını ve bunlarla mücadele metodlarını ele almak amacındayız. Gerçekten demokrasinin kendi kendisini inkar etmeden terör ve terörizmle mücadele etmesi sanıldığı kadar kolay değildir. Bu sebeple, konumuzu bu çerçevede içinde ele almayı ve devlet tarafından insan haklarına karşı antidemokratik metodlarla ve vasıtalarla yapılan ihlalleri inceleme kapsamı dışında bırakıyoruz.

1. SİYASİ TERÖRİZM

1) Siyasi Terörizmin Tanımı

Şüphesiz terörizm yeni bir olgu olmamakla beraber, milletlerarası alandaki etkileriyle dünya kamuoyunun dikkatlerini üzerine çekmeye başlaması oldukça yenidir. Terörizmin birden çok çeşidinin mevcut olması ve aynı zamanda ortaya çıkan ahlâki ve siyasi değerlendirmedeki farklılıklar, meselâ dün terörist olarak nitelendirilenlerin bugün «bağımsızlık savaşçısı» olarak görülüp alkışlanmaları yüzünden objektif bir tanımla yapılamamaktadır (7). Terörist eylemler üzerinde bir değer yargısının

-
- (4) Bkz. STOHL, Michael, «National Interests and State Terrorism in International Affairs» *Political Science*, 36 (July - 1984), s. 39 - 40.
- (5) Aksi düşünce için bkz. DAVER, Bülent, «Demokrasinin Temel Prensipleri ve Terörizmle Mücadelede Bu Prensiplerin Önemi», *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (1986).
- (6) Bu yönde bir inceleme için bkz. ORUKA, H. Odera, «Yasol Terörizm ve İnsan Hakları», *İnsan Haklarının Felsefi Temelleri* (Sempozyum, Hacettepe Üniversitesi, 9 - 13.6.1980), (ANKARA - 1982), s. 137 vd.
- (7) FERRACUTI, Franco, «Terörizm Teorileri», *Uluslararası Terörizm ve Uyuşturucu Madde Kaçaklığı*, (Sempozyum), (ANKARA - 17 - 18 Nisan 1984), s. 218.

da bulunmayı güçleştiren en önemli engel, şüphesiz 'bu eylemlerde ideolojik ve psikolojik faktörlerin karmaşık, bulanık bir halde bulunmasıdır. Terörizmle ilgili oldukça birbirinden hayli farklı tanım bolluğu ile karşılaşmamızın başlıca sebebi bu olmalıdır.

Bizim amacımız siyasi terör karşısında demokratik rejimin takınması gereken tavrı belirlemektir. Bu sebeple benimseyeceğimiz tanımın da bu amaca uygun düşmesi icab eder. Buna göre, bir eylemin terörist eylem sayılabilmesi için onun devlet iktidarını etkilemek, ele geçirmek veya korumak amacıyla masum kişilere korku vermek veya onları itaatkâr bir davranışa zorlamak amacıyla seçilen bir siyasi mücadele yöntemi olan şiddet eylemi olması gerekir (8).

Bu tanım yukarıda devlet terörü veya kanuni terörizm terimi ile nitelendiğimiz devletin iç ve dış düşmanlarına karşı girişeceği terörist hareketleri de kapsar. Fakat hemen belirtelim ki, devlet tarafından yapılan bütün şiddet hareketleri terör olarak nitelendirilemez. Her halde terörizmin mağdura vereceği fiziki zarardan ziyade, daha geniş amaçları olduğunu anlamak gerekir. Başka bir ifadeyle, bir şiddet hareketinin «terörizm» olarak nitelendirilebilmesi için onun toplumda yarattığı psikolojik etkilerinin fiziki sonucundan daha büyük olması gerekir. Terörün yayılma stratejisinin tabii bir sonucu olan, önceden tahmin edilmesi çok güç keyfi ve kurnalsız hareketler onun psikolojik etkisinin, fiziki etkisinden daha yaygın ve yıldırıcı olmasını sağlamaktadır (9).

2) Siyasi Terörizmin Mahiyeti ve Stratejisi

Görülüyor ki, siyasi terörizmle diğer şiddet türleri arasında önemli bir mahiyet farkı vardır. Terörist şiddete başvururken hiçbir «insani» ve «ahlâki» sınır tanımamakta, iman ettiği siyasi amaç uğruna her türlü vasıtayı kullanarak ve hiçbir fark gözetmeksizin herkesi hedef almaktadır. Meşru savaş ve barış kurallarını reddeden teröristler, adeta vahşet yaratmak hususunda görevlendirilmiş ve mutlak yetkili olduklarına kendilerini inandırmaktadırlar (10). Bu durum «saf terör» hareketlerinin mahiyetlerini ve hedeflerini belirlemesini zorlaştırdığından tatmin edici bir tipoloji yapmak da mümkün olmamaktadır.

Wilkinson, mahiyetleri ve stratejileriyle sınırlı olarak siyasi terör ha-

(8) Krş. FERRACUTI İbrd: STOHL, op. cit., s. 38.

(9) CRENSHAW, Martha, «Terörizmde İdeolojik ve Psikolojik Faktörler», Çev. A. Yayla, *Yeni Forum*, 248 (Ocak - 1990), s. 38 - 45; 249 (Şubat 1990), s. 47 - 54.

(10) WILKINSON, Paul, «Terrorist Movements», *Terrorism, Theory and Practice*, ed. Yonah Alexander, at. al. (COLORADO - 1979) s. 100 - 101.

reketlerinin dört büyük gruba ayrılabilceğini söylemektedir: 1) Milliyetçi, muhtariyetçi etnik azınlık hareketleri; 2) Sosyal kurtuluş veya adalet arayan bazı gizli cemiyetler veya ihtilâci mezhepler; 3) Sürgün veya göçmen irrentidist gruplar ile ayrılıkçılar veya ülkelerine yönelik ihtilâci gaye besleyen örgütler; 4) Genellikle muğlak «ihtilâci dünya» gayesi adına bir veya daha çok ülkeden lojistik destek gören ve milli sınırları aşan, dağılmış terörist çeteler (11). Bu genel tipolojinin dışında, zayıf olmakla birlikte değişik hareketler ve franksiyonlar da bulunabilmektedir. Bu yüzden belirli terör gruplarını aynı şemsiye altında toplamak çok güçtür.

Gerçekte terörizmin tipolojisini yapmakta karşılaşılan en büyük güçlük, onun mahiyetinden kaynaklanmaktadır. Ferracuti'nin isabetle belirttiği gibi (12), terörizm, teröristin zihninde cereyan eden hayali bir savaştır ve dolayısıyla bu savaş ancak kendi yönünden geçerlidir. Bu hayali savaşı tanıyıp kabul etmeyen büyük kütleye karşı, terörist korku yaymak suretiyle düşman kabul ettiği toplumun istikrarını bozmaya çalışmakta sınırlı kalmaktadır. Terörist küçük grup, düşman olarak nitelendirdiği büyük gruba karşı savaşırken, savaş sebebi saydığı anlaşmazlığını tek taraflı kuvvet kullanımı ile çözmeye çalışır. Böylece, ihtilâl adına tahripler ve ölümler sürüp gitmektedir.

Teröristin hayalinde yarattığı ve uygulamaya koyduğu savaşta bir çok tahrip projeleri uygularken karşısına aldığı gruptan aynı şekilde karşı tepki ile karşılaşmadığından terörün şiddetini artırmaya devam etmek suretiyle, kendisinin muhatap alınmasını sağlamaya çalışır. Bu sebeple, teröristler hiç bir zaman eylemden kaçınmaz. Onların kuvvetli siyasi ve ideolojik mitlere bağlı olması, korumaya veya elde etmeye çalıştıkları «değerlerin» düşman olarak kabul ettikleri toplum tarafından tehdit altında bulunduğuna inanmaları yüzünden anlaşmazlık konularını azaltma yoluna da gitmeleri söz konusu olamaz (13).

Görülüyor ki, terörizm düşman ilân edilen topluma karşı tek taraflı ilân edilip başlatılan kural dışı bir savaştır. Çoğu zaman hayali savaşın, tek belirleyicisi, ideolojiler ve inançlar olduğu kabul edilir. Gerçekten terörist örgütlerin üyeleri dünyayı yorumlarken, dışarıdan aldıkları bilgiyi

(11) WILKINSON, Ibid, s. 104, Krş. FERRACUTİ, op. cit., s. 221. Bu tipoloji hakkında geniş açıklamalar için bkz. WILKINSON, Paul, *Terrorisme and the Liberal State* (LONDON - 1977), s. 47 - 64.

(12) FERRACUTİ, op. cit., s. 228.

(13) Teröristin amacı kendisinin bir savaş rakibi olarak tanınmasını sağlamak olduğundan, barışçı çözümlere yanaşması beklenemez. Çünkü onun gözünde önemli olan toplum barışı değil, kişiliği ortadan kaldırması gereken düşman varlığıdır.

süzgeçten geçiren, sansür eden organize inanç sistemleri çerçevesinde hareket ederler. Belirli siyasi durumlarda birbirine benzemesine bile paylaşılan bu inançlar kuralsız savaşın temelini oluşturmaktadır.

Bu noktada ele alınması gereken bir mesele karşımıza çıkmaktadır: Acaba sağ ve sol terörizm arasında inanç sistemleri yönünden bir mahiyet farkı var mıdır? İşin bu yönü ile ilgilenen araştırmacılara göre (14), terörizm «teori ve pratikte» tek bir hadisedir ve dolayısıyla aralarında hiç bir mahiyet farkı yoktur. Gerçekten, ister sağ, ister sol olsun bir terörist örgüt için en zaruri olan şey meşruyu gayrimeşru, gayrimeşruyu da meşru hale getirerek hayali savaşını sürdürmektir. Asker hüviyetinde görülme arzusu her çeşit terörist inanç sistemi açısından ortak bir özelliktir.

Ancak, şiddetli haklılaştırma açısından konuyu ele aldığımız zaman sağ ve sol terörist inanç sistemleri arasında bir paralellik bulmamız mümkün görünmemektedir. Bizim bu konu üzerinde derinlemesine durmamız mümkün değildir (15). Burada sağ ve sol terörist grupların kendilerini ve eylemlerini meşrulaştırma ve ahlâkileştirme gayretleri sadece kendi inanç sistemleri yönünden ayrıldığını, fakat nihai hedefin ve bu hedefe ulaşmak için kullanılan metodların aynı olduğunu belirtmekle yetiniriz.

II. DEMOKRATİK REJİMİN SİYASİ TERÖR KARŞINDA DURUMU

1) Demokrasi Üzerinde Birkaç Söz

Demokrasinin bilinen yaygın tanımı «halk tarafından yönetim» şeklindeki kelimenin manasından çıkarılan tanımdır. Fakat demokrasi üzerinde çalışan yazarlar bir taraftan haklı olarak bu tanımı yeterli bulmakta, öte taraftan ise üzerinde fikir birliğinin sağlandığı bir tanım verememektedirler. Her yazarın kendi yaklaşımına göre yaptığı tercihten doğan bu tanım bolluğu, bir bakıma anti-demokratik tezlerin doğmasına yol açmıştır denebilir. Gerçekten, anti-demokratik doktrinler öncelikle demokrasinin tarif edilmezliğine ve bu yüzden de «imkânsız» olduğu esasına dayanmaktadır (16).

Hiç şüphesiz demokrasi, halkın tercihleri doğrultusunda yapılan bir yönetim olarak idealleştirildiğinde, böyle bir idealin bugün için gerçekleş-

(14) HORBWITZ, I. L., «The Routinization of Terrorism and its Unanticipated Consequences» M. Crenshaw (ed) *Terroris, Legitimacy and Power The Consequences of Political Violence* (CONNECTICUT - 1987), s. 48.

(15) Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. CRENSHAW, op. cit., *passim*.

(16) Demokrasinin imkânsızlığı konusunda etraflı bilgi için bkz. SPITZ, David, *Anti Demokratik Düşünce Şekilleri*, Çev. Şiar Yalçın (ANKARA - 1969), *passim*.

tiğini savunmak mümkün değildir. Ancak demokratik rejimlerin halkın büyük çoğunluğunun arzularına mümkün olduğu nisbette cevap vermesi halinde düzenli ve istikrarlı işlemlerini sürdürebilecekleri görülmektedir. Nitekim uygulamada aralarında farklılıklar bulunsa bile, başarılı demokrasiler, elit kadrolara dayanan demokrasiler değil, halkın taleplerine cevap verebilen demokrasilerdir (17). Zaten halka rağmen demokratik rejimin varlığını sürdürmesini düşünmek akıl dışıdır.

Herşeyden önce demokrasiyi dönmuş, değişmez kalıplar içinde işleyen ve varlığın devam ettirebilen bir rejim olarak görmek mümkün değildir. Toplumun dinamik yapısı dikkate alındığında, insanların istek ve ihtiyaçlarından meydana gelen değişimler ve gelişmeler ile birlikte iktidara ağırlıklarını koyma arzuları da artmaktadır. Demokrasi, kayıtsız şartsız yönetilen toplum olmaktan uzaklaşıp, yönetimde varlığını duyurmaya çalışan katılma talebine cevap verdiği oranda kuvvetli olacaktır (18). Demokrasinin kendisini inkâr etmeden gene kendisine yönelecek tehdit ve tehlikeleri ancak bu şekilde bertaraf etmesi mümkündür. Alturist duyguların öncelik aldığı bir sistemin zorlayıcı tedbirlerle yaşatılması ümit bile edilemez.

Esasen demokrasinin toplumda çıkan ve çıkması muhtemel anlaşmazlıkları çözmeye şiddet kullanma ihtiyacını ortadan kaldırmada diğer hükümet sistemlerine göre üstünlüğü onun bu katılımcı karakterinden gelir. Katılma kanallarının yeterince ve iyi işlemesi halinde her çeşit anlaşmazlık konusunun şiddete varan çatışmaya dönüşmeden çözülmesi mümkün olabilmektedir (19). Eğer bir toplum belirttiğimiz nitelikte bir demokratik yönetime sahip ise, o toplumda meydana gelecek hızlı ve büyük değişiklikler sırasında şiddet olaylarının meydana gelme ihtimali çok azdır. Ama bu demokrasilerin hiçbir zaman şiddet olaylarıyla karşılaşmıyacağı anlamına gelmez. Şüphesiz demokrasi de siyasi şiddetin tehdidi altındadır; fakat bununla mücadele edebilecek güç ve vasıtalara sahiptir.

Demokrasinin bu açıdan üstün olan tarafın diğer rejimlerin yaptığı gibi, kendine karşı güvensizlik duyarak korku salan bir propoganda ve sansüre başvurmamasıdır. Yani demokrasi, totaliter rejimler bir tarafa bırakılırsa, istikrarsız rejimler gibi sürekli kendisinin tehdit altında bu-

(17) Demokratik teorilerde yeni gelişmeler üzerinde derli toplu özlü bilgi için bkz. KAPANI, Mühci, «Demokratik Teori Alanında Bozulan Yeni Görüş ve Tartışmalar», *Bülent Nuri Esen Armağanı* (ANKARA - 1975), s. 205 - 219.

(18) Modern demokrasinin bu yönde değerlendirilmesi için bkz. BARBER, R. Benjamin, *Strong Democracy, Participatory Politics for New Age* (LOS ANGELES - 1984), s. 117 vd.

(19) COHEN, Carl, *Democracy*, (NORT CAROLINA - 1971), s. 224 - 228.

lunduğu korkusu içinde değildir. Ancak, elbette ki, demokrasilerin de tehditler karşısında gösterebileceği müsamahanın bir sınırı vardır. Gerçekte hiçbir toplum kendi güvenliğini tehlikeye sokacak sınırsız bir propogandaya müsamaha edemez (20). Aksine bir davranış demokratik rejimin kendi kendini inkâr anlamına gelir. Her ne kadar bir «inanma ve inandırma» rejimi olduğu söylenen demokrasinin hiçbir zaman kuvvet kullanmayacağını ileri süremeyiz. Ne kadar müsamahalı olursa olsun, demokrasinin de kendisini tehdit eden şiddet hareketleri karşısında hareketsiz kalması beklenemez (21).

Özetleyecek olursak demokrasi sadece bir seçilmiş edil «poliarşi»si değildir (22). Mümkün olduğu genişlikte halkın isteklerine cevap verdiği, yani halkın karar alma sürecine katılması sağlandığı oranda demokrasi ideale yaklaşmış olacaktır. Demokrasinin bir yönetim şekli olarak kuvveti ve zayıflığı yönetenlerle yönetilenlerin arasındaki ilişkilerin mahiyetine bağlıdır. Kısaca yönetenler, demokrasilerde halkın ve bunun sadece «seçim» olmadığını bilmeleri, onların kamu siyasetinin oluşmasına katılmalarını sağlamaları, kısaca halkın menfaatleri doğrultusunda hareket etmek zorunda olduklarının şuurunda olmaları gerekir (23).

Bu şekilde kurulup yerleşen demokratik rejimlerde görülmesi muhtemel olan siyasi terör hareketleri, rejim zedelenmeden nasıl önlenebilir? Bu sorunun cevabı sanıldığı kadar kolay değildir. Çünkü demokrasi devlet terörüne itibar edemeyeceği gibi, terör odaklarının başvurdukları metodları da kullanamaz. Kısaca, demokratik devlet hukuk içinde kalarak bu zor görevi yapmak zorundadır.

2) Siyasi Terör Karşısında Demokrasi

a) Siyasi Açıdan Yaklaşım

Bir iddiaya göre, demokrasinin diğer rejimlere göre asıl üstünlüğü insan haklarına büyük değer vermesinde görülür. Bu sebeple, demokrasinin başta insan haklarının savunulması ve rejimin liberalleşmesi mak-

(20) QUALTER, H. Terence, *Opinion Control in the Democracies*, (LONDON - 1985), s. 237 - 238.

(21) Doktrinde hararetle tartışmalara sebep olan bu konu, yani «hürriyeti yok etme hürriyeti» konusu incelememizin kapsamı dışında kalmaktadır. Konu üzerinde özlü bilgi edinmek isteyenler, KAPANİ, Münici, «Freedom to Destroy Freedom. Its Meaning and Implications» Ernst E. HIRCH'e *Armağan* (ANKARA - 1964) dan ayrı basım.

(22) Demokrasinin bu yönde değerlendirilmesine örnek olarak bkz. SARTORI, Giovanni, *Democratic Theory* (NEW - YORK - 1965), passim.

(23) LIVELY, Jack, *Democracy* (OXFORD - 1981), s. 30.

sadiyle totaliter ve otaliter rejimlerdeki şiddet hareketlerinin caiz olduğunu kabul ettiği söylenmektedir (24). Bu düşüncede olanlar, eğer bunun tersi doğru ise, o zaman Afganistan mücahitlerine ve Güney Afrika'da ki siyah hürriyet hareketine verilen desteğin açıklanmasında güçlük çekeceğini savunmaktadırlar.

Öte yandan demokratik rejim bir defa kurulduktan sonra durum değişecektir. Çünkü böyle bir rejimde azınlıklar da dahil olmak üzere bütün vatandaşların hakları garanti altına alınmıştır. Fertlere, siyasi fikir ve kanaatlerini meşru yollardan açıklama imkanı tanındığı cihetle şiddet hareketlerine başvurmaya gerek kalmamaktadır. Bir yazarın ifade ettiği gibi :

«Genellikle liberal demokrasilerde ızdıraplı azınlıklar liberal devlete katılma haklarına ve tam bir korunmaya sahiptirler. Onların bu haklardan istifade etmesine devlet veya başka gruplar ya da franksiyonlarca herhangi bir saldırı olmadığı halde, siyasi amaçları için şiddete başvurmaları ahlâken kabul edilemez. Azınlıklar belirli şikayet konularını düzeltmek veya özel arzularını gerçekleştirmek arzusu ile de olsa şiddet kullanarak çoğunluğu veya devleti taleplerini kabule zorlamaları asla doğru olamaz. Onlar, muhalefet, lobi, siyasi partiler, baskı grupları, basın yayın ve barışçı protesto gibi normal demokratik tartışma kanallarını tam olarak kullanma yetkisine sahiptirler. Fakat kendilerini ikna, uzlaşma ve barışçı müzakere ile sınırlamalıdır... Belirttiğimiz nadir ve çok olağanüstü şartlar dışında, bir demokratik devlette siyasi şiddet mazur görülmemeli. Eğer şiddet bir devlette, grupların siyasi maksatlarına ulaşmak için normal vasıtalar olarak kabul edilirse, liberal demokrasiye elveda denilebilir» (25).

Demokrasilerde «**nadir ve çok olağanüstü şartlar**» da şiddete başvurulabileceği birkaç yönden tenkit edilmiştir. Bunlardan birincisi, liberal demokrasilerde kuvvet eşitsizliklerinin, söylendiğinin aksine çok büyük olduğu görüşüne dayanan demokratik eleştiridir. Buna göre, elitist sosyal yapı ve kapitalist ekonomik sistemde normal devlet işleri üst düzeyde karar alma hakkına sahip olanlara ulaşan kimselerin etkisinde görülür. Bu bakımdan eşit siyasi haklar nazariyesi iktidarın gerçek yapısının kime hizmet ettiğini gizleyen bir kılıftır ibarettir. Bu şartlar altında yerleşmiş iktidar eşitsizliklerini dengelemek için şiddet hareketleri kullanılabilir. Ama bu terör değil, belki bir çok liberal yazarın kabul ettiği gibi, kendi menfaatlerinin karar alma mekanizması dışında bırakılan kimsele-

(24) Mks. MILLER, David, The Use and Abuse of Political Violence, *Political Science* 32 (1984), s. 406 - 407.

(25) WILLINSON, *Terrorism and the Liberal State*, s. 40.

rin başvurdukları meşru bir ifade tarzı olan medeni direnmedir. Kısaca bu görüşte olanlara göre, eğer şiddet bir siyasi sistemde gerçek demokrasi seviyesini yükseltmek için yapılıyorsa o takdirde kabul edilebilir (26).

Liberal görüşe yöneltilen ikinci eleştiri «*insani*» olarak adlandırılabilir. Demokrasinin eşitliği ve refahı yükselteceği iddiasında olması karşısında, bu amaçla başvurulacak şiddet, demokrasiyi zedelese bile makul karşılanabileceği iddia edilmektedir. Meselâ, demokratik bir hükümeti emperyalist bir savaşın dışında kalmaya zorlamak veya bir dış yardım programını engellemek maksadıyla şiddet kullanılabilir. Bu görüşe göre, şiddetin toplumda yaratacağı acıları görmemezlikten gelerek ona ifrata kaçan bir önem vermiş oluruz (27).

Demokratik devletin siyasi şiddet ve terör karşısında takındığı tavra yöneltilen bu iki eleştiri çeşitli yönlerden tenkit edilebilir (28). Şüphesiz yoğun ve tahrip edici bir gençlik kazanmadıkça, halkın direnişi meşru kabul edilir. Ama şiddet derecesine varan direnmeler devlet ve toplum için büyük tehlike oluşturmaktadır. Bu durumda devletin şiddet karşısında pasif kalması beklenemez. Hiç bir açık düşünceli demokrat bile, devletten bunu bekleyemez; hatta teröristleri basın organlarında cesaretlendirici yayınlar yapılmasını kabul edemez (29). Demokrasinin hayatını sürdürmesi, amacı ne kadar idealist olursa olsun, kendine yönelecek tehditlere ve tehlikelere karşı, zamanında, araç - amaç ilişkisine uygun tedbirler almasına bağlıdır.

Siyasi terörizm karşısında demokratik devletin olması gerekli hukuiki tedbirleri ele alacağız. Burada basın yayın organlarının sorumluluğu üzerinde kısa da olsa durmayı yararlı görüyoruz.

Siyasi şiddet olaylarının propogandasına basın yayın organlarının alet edildiği eskilerden beri görülmüştür. Meselâ 1890'larda Fransız anarşistlerinin Paris'te giriştikleri bombalı saldırının, diğer Avrupa ülkelerinin başkentlerinde terör hareketlerine sebep olmasında, anarşistleri öven nutuların günlük gazetelerde yer almasının büyük rolü olmuştur (30). İhtilâlciler terör grupları tanınmalarını ve meşruiyetlerini sağlama-ları için her fırsatta basından yararlanmanın yollarını aramışlardır. Böy-

(26) HONDERİCH, T., *Violence for Equality*, (HARMONOSWORTH - 1980), ch. 4.

(27) HONDERİCH, ibid, ch. 5.

(28) Bu eleştiriler için bkz. MILLER, op. cit., 408 - 410.

(29) QUALTER, ap. cit., 239.; Terörizm karşısında basının tutumu üzerine bkz. ALEXANDER, Yonah, «Terrosim and The Media, Some Consideration» *Terrosim, Theory and Praticce*, s. 159 - 173.

(30) MILLER, op. cit., s. 414.

lece, sürdürmeye azimli oldukları hayali savaşlarına hizmet etmek için kendilerince oyunu kurallarına göre oynamak zorundadırlar (31).

Burada problem haberin ilk elden alınması değil, fakat verilmiş şeklidir. Çoğu kez, gazeteler ticari amaçlar sebebiyle şiddetle ilgili sadece maddi olayları vermekte, fakat faillerin asıl amaç ve maksatlarına temas etmektan kaçınmaktadırlar. Şüphesiz bu durum T.V. haberciliği açısından son derece önemlidir. Genellikle haberlerde haber değeri taşımayan tartışma ve olayları analiz etme arka plâna itilmekte veya hiç verilmemektedir. Genellikle programcıların ve editörlerin teröristlerin amaçlarına dair yer verilmesine istememeleri, bunların seyirciyi veya okuyucuyu sıkacağıını düşünmelerindendir (32).

Aslında hükümetler de, şiddet faillerinin mümkün olduğu kadar adi suçlu gibi görünmelerini sağlamak için şiddet olaylarının yorumlanmasını istememektedirler. Basın yayın organlarından yapılacak yorumlar kamu oyununda onlara karşı sempatinin artması endişesiyle kamuya ait basın yayın araçlarını kontrol ederler, gazeteleri ve yayın evlerini de şiddet faillerini sempatik gösterecek yayınlardan kaçınmaya zorlarlar. Ancak hükümetlerin, demokrasilerde basın üzerinde doğrudan doğruya kontrol kuramayışı yüzünden hiç bir zaman basınla arası iyi olmamıştır. Meselâ Amerika'da hükümetler daima basını şiddet olaylarını teşvik etmekle suçlamışlar ve bu konudaki şikayetlerini her vesile ile dile getirmişlerdir (33).

Basının demokrasinin en önemli kurumları arasında yer aldığına hiç şüphe yoktur. Serbest ve sağlıklı bir basın, halkın kamu siyasetinin yürütülmesine katılmasını sağlayan başlıca vasıta olduğu cihetle her demokraside büyük bir öneme sahiptir (34). Bu önem aynı zamanda basının sorumluluğunu da beraberinde getirir. Bu sorumluluk esas yönü ile rejime karşıdır, hükümete değil. Öyleyse basın ister ülke içinde isterse ülke dışında olsun ticari gayelerle terör eylemlerine destek verir tarzda davranamaz. Aksine bir davranış vatandaşın haber alma hakkını da ihlâl anlamına gelir. Terörist eylemlerle ilgili olarak doğru haber alamayan vatandaşların rejim hakkında şüpheye düşmesi gayet tabiidir. Dolayısıyla, çoğulcu demokratik rejimin korunmasında diğer kurumlar kadar, belki de onlardan daha çok basına sorumluluk düşer.

(31) MILLER, *ibid*, Örnekler için bkz. ALEXANDER, *op. cit.*, s. 162.

(32) Telekominikasyon teknolojisinin katılımcı demokrasi içindeki fonksiyonu için bkz. BARBER, *op. cit.*, s. 273 - 278.

(33) Amerika'da basının terör konusundaki tutumundan çeşitli vesilelerle yönetim tarafından yapılan şikayetlerle ilgili olarak bkz. ALEXANDER, *op. cit.*, s. 163 - 164.

(34) COHEN, *op. cit.*, s. 158.

b) Hukuki Açıdan Yaklaşım ve Tedbirler

Siyasi terörün hiçbir fark gözetmeksizin bütün masum insanları hedef alması karşısında, milli seviyede alınan siyasi ve hukuki tedbirlerin yetersiz kalması sebebiyle, bu konuda milletlerarası işbirliğinin zarureti ortaya çıkmıştır. Ondokuzuncu yüzyılda bazı ülkeler terörizm ve siyasi aşırılıklara karşı bazı kanuni düzenlemeler yapmak yoluna gitmişlerse de (35), yirminci yüzyıla gelinceye kadar terörizmi kontrol konusunda milletlerarası bir işbirliğine gidilememiştir. Bir bakıma terörizm çağı olarak nitelendirilen yüzyılımızda ise bu alanda çok sıkı bir işbirliğinin aciliyeti ni ortaya koymaktadır.

Geçmişte, terörist hareketlerin mahalli kalmasına teknolojik gelişmelerin bugünkü seviyede olmaması sebep gösterilebilir. Gerçekten kit- le iletişim araçlarındaki hızlı gelişmeler terörizmin de dünya genelinde bir bakıma reklamının yapılmasına sebep olmuştur. Özellikle ulaşım va- sıtalarındaki gelişmeler faaliyetlerin mahiyetini ve yönünü dramatik şe- kilde değiştirmiştir. Meselâ, çok farklı milliyetlere mensup kişilerin bulun- duğu bir yolcu uçağının kaçırılmasının amacı hedef ülkeyi baskı altında tutmaktır veya ilgisiz insanların rehine alınmasından maksat, o ülkede kendi davalarının reklamının yapılmasına yöneliktir. Kara Eylül teröristle- rinin 1972 Münih Olimpiyatlarında yaptıkları kanlı baskının amacı bir yan- dan, Filistin halkının içinde bulunduğu durumu dünyaya tanıtmak, öte ta- raftan da Federal Almanya'yı, İsrail'i Filistinli mahkumu serbest bırakma- ya zorlamasını temin etmektir. Dokuz rehine, beş terörist ve bir polisin ölümü ile sonuçlanan bu olayda terörizm genellikle başarılı olmuş ve dünya kamuoyu dikkatlerini Filistin sorununa çevirmiştir (36).

Bu ve benzeri olaylar terörizme milletlerarası bir boyut kazandırmış- tir. Bunun beklenen sonucu ise, hem siyasi hem de hukuki alanda işbir- liğine gitmek olmuştur. Bu amaçla gerek Birleşmiş Milletler çerçevesinde gerekse bölgesel çerçevede birçok kararlar alınmış ve düzenlemeler ya- pılmıştır (37). Ancak günümüze kadar milletlerarası alanda meydana ge- len gelişmeler küçümsenmemekle birlikte, tam anlamıyla bir başarı elde edildiği de savunulamaz. Bunun başlıca iki sebebi vardır.

Birincisi, kendi kaderini tayin hakkının yeterince açık olmamasıdır.

(35) Özellikle Nazi tehdidi ve şiddeti karşısında bazı Avrupa ülkelerinin aldığı kanuni tedbirler konusunda bkz. LOEWENSTEIN, Karl, «Legislative Control of Political Extremism in European Democracies» (*Columbia Law Review* 38 (1938), s. 591 - 622, 725 - 774.

(36) WARDLAW, GRANT, *Political Terrorism* (CAMBRIDGE - 1984), s. 104.

(37) Bkz. GREEN, C. L., «The Legalization of Terrorism» ed. Yonah Alexander, *Terrorism : Theory and Practice*, ch. 8. WARDLAW, op. cit., s. 105 - 121.

Toplumların kendi kaderini tayin hakkı için yaptıkları mücadelenin mesruiyet sınırının belirlemede bir ittifak yoktur. Bu amaçla yapılan milletler arası düzeni zayıflatmaya veya başka bir devletin istikrarını bozmaya yönelen eylemlerin bazı ülkeler tarafından benimsenmesi, milletlerarası işbirliğini zayıflatmaktadır. Başka bir sebep ise, bazı özel saldırılara karşı milletlerarası işbirliğinin mümkün olmamasıdır. Meselâ, milletlerarası posta ile, bombalı mektuplar veya diğer patlayıcı maddelerin gönderilmesi. Hedef ülke istemedikçe bazı terörist hareketlerin önlenmesi için hiçbir şeyin yapılması mümkün değildir. Bu türden terör olaylarının engellenebilmesi için asgariden milletlerarası uyumun bulunması zarureti vardır (38).

Milletlerin terörizme bakış açıları çeşitli sebeplerle birbirinden çok farklı olduğundan, bu konuda milletlerarası bir başarının elde edilmesi mümkün değildir. Terörizmi açıkça kınamak zorunda kalsalar bile, bazı rejimlerin kendisini kabul ettirme veya yayılma politikası olarak bu yolu benimsemeleri demokratik rejimleri şiddetin hedefi haline getirmektedir. Demokrasinin ılımlı ve hoşgörülü ortamından istifade ederek, bu rejimin imkansızlığını isbat etmek maksadıyla veya kamu oyunun dikkatlerini kendi ülkelerine çekmek, böylece demokratik hükümeti kendi kamuoyunun baskısı altında tutmak istemektedirler. Ayrıca rejimden memnun olmayan grupların topluma dehşet ve korku veren eylemleri de demokratik rejimi zaafa düşürmektedir.

Bu durum karşısında toplum içinde bazı menfaat gruplarının tepki göstermelerine rağmen teröre karşı kanuni ve idari tedbirleri almak lüzumunu duymuşlardır. Bu ülkeler, gösterilen tepkilere rağmen anti terörist kanunları etkili şekilde kullanmaktan çekinmeyerek terör karşısında başarılı olmuşlardır. Burada Federal Almanya ile İngiltere de yapılan bazı kanuni düzenlemeleri özetlemekle yetineceğiz.

Federal Alman Cumhuriyeti, 1968 yılından itibaren giderek yaygınlaşan Baader-Meinhaf terör örgütünün eylemleri karşısında Federal hükümet vakit geçirmeden bir seri anti-terörist tedbirler alma yoluna giden ilk demokratik ülke oldu. Bu amaçla Anayasada yapılan değişikliklerle yargı ve yasama organına güçlendirici yetkiler verildi. Anayasada yapılan değişiklikler bir seri özel kanunların çıkarılmasını kolaylaştırdı.

Bu düzenlemeler arasında en çok tepki çeken, hatta milletlerarası tartışma konusu yapılan, «işten engelleme» (job-ban) veya «radikallerden temizleme» (terminations of radicals) siyaseti olmuştur. Buna göre, sadakatleri şüpheli olanlar kamu hizmetlerine alınmayacaklardı. Ceza

(38) WARDLAW, ibid, s. 120.

ve Ceza Usulü Kanunlarında yapılan değişikliklerle de terörist faaliyetlere katılan veya bu amaçla ilişki kuranların yargılama usullerini basitleştirmek ve cezaları artırılmaktadır (39). Böylece Federal Alman Cumhuriyeti bütün karşı çıkmalara ve tepkilere rağmen, terörizmle mücadelede diğer Avrupa devletlerinden daha kararlı olduğunu göstermiştir.

İngiltere ise, Kuzey İrlanda ile olan ilişkileri dışında (40), milletlerarası ve iç terörizmden en az etkilenen ülke olmasına rağmen, bu konuda bir seri kanuni tedbir almak ihtiyacını duymuştur. Değişik kanunlardaki hükümler dışında, 1974 Nisan'ında terörist faaliyetlerin engellenmesi amacıyla bir kanunu kabul etmiştir. Böyle özel bir düzenlemenin gerekçesini 21 Nisan 1974 tarihinde Birmingham'da bir salonda patlayan bomba sonucu 20 kişinin ölmesi, 180 kişinin de yaralanması oluşturmuştur. Bu olay üzerine parlamentoya sevk edilen tasarı, bir gecede 12 saatlik bir görüşmeden sonra kabul edilmiştir (41).

Kanun, terörizmi engellemek hususunda yürütmeye her türlü siyasi ve idari tedbirleri almayı yetkili kılmaktadır. Özellikle polis yetkileri bir hayli artırılarak terörist faaliyetlere katıldıklarından şüphe edilenlerin tutuklanması imkânı sağlanmıştır (42). Ayrıca polis, başkaca bir işlem gerekmeden ülkeye giriş ve ülkeden çıkışları kontrol edebilir. Bu ve benzeri getirdiği geniş yetkilerden dolayı Terörizmi Önleme Kanunu, uygun koruyucu hukuk usullerinin tamamıyla terk edildiği noktasından, özellikle insan haklarını savunan grup ve kuruluşlar tarafından tenkit edilmiştir (43). Bütün bu tenkit ve karşı çıkmalara rağmen kanun, 1976 ve 1984 yıllarında yenilenmiştir. Böylece İngiltere, terörizmi önlemek hususunda diğer istikrarlı demokrasilerden çok daha radikal tedbirler getiren demokratik ülkelerin başında gelmektedir.

SONUÇ

Çağımızın bir hastalığı olarak görülen terörizmin özellikle demokratik devletleri boy hedefi seçmesi karşısında, demokrasi güç bir görevle karşı karşıya kalmıştır. Bir taraftan siyasi şiddet ve terörle etkili şekilde

(39) Çok ilgi çekici olmakla beraber, bütün bu anti-terörist düzenlemeleri burada tahlil etmemiz bizim amacımızı çok aşar. Bu konuda genel bilgi için bkz. WARDLAW, op. cit., s. 121 - 126.

(40) İrlanda Kurtuluş Ordusu'nun terör eylemleri ve İngiltere'nin aldığı tedbirler konusunda bkz. O'DAY, Alan, «Northern Ireland, Terrorism and the British State» (ed) Yonah Alexander, *Terrorism : Tactice and Practice*, s. 121 - 135.

(41) WARDLAW, op. cit., s. 127.

(42) LEIGH, H. L., *Police Powers in England and Wales*, (LONDON - 1985), ch. 8.

(43) WARDLAW, Loc. cit.

mücadele edebilecek vasıta ve yolları bulmak, öte taraftan da rejimin özünü değiştirmeden bu işi yapmak gibi oldukça çetin bir problemi çözmek zorundadır. Gerçekten tekrarlamaktan kaçınmayarak diyebiliriz ki, demokrasinin kendi varlığını zedelemekten bu beladan kurtulmak zorundadır.

Terörle mücadelenin demokrasi yönünden en zor yanlarından birisi, kuralsız bir savaşa karşı hukuk kuralları içerisinde mücadele etmektir. Şiddet kullanmada hiç bir sınır tanımayan terörizm karşısında demokrasi, halka güven vermek zorundadır. Gerçekten terörizmin en büyük etkisi, fiziki olmaktan daha çok psikolojiktir. Bu etkinin yok edilmesi ise, rejimin üzerindeki consensus'un yüksekliğine bağlıdır. Bir toplumda demokrasiye olan inanç ne kadar yaygın ve yüksek ise, demokrasi de o derecede kuvvetlidir. Böyle bir demokrasinin terör karşısında boyun eğmesi beklenmemelidir.

Bazı yazarlar (44), terörizmle savaşmanın en iyi yolunun terörizmi besleyen sosyo-ekonomik sebeplerin ortadan kaldırılması olduğunu söylerler. Bu belki gelişmemiş ülkeler yönünden doğru olabilir. Fakat gelişmiş, istikrarlı demokrasilerde görülen siyasi şiddetin kaynağı hiç de sosyo-ekonomik değildir. Bugün demokrasileri rahatsız eden en ciddi terör, siyasi şiddete dayanan ihtilâlcî terördür. Terörün milletlerarası işbirliğini gerektiren şekli de budur. Bazı ülkelerin hedef ülkeye terörizmi ihraç etmekten veya desteklemekten kaçınmaları halinde, bu problemle mücadele etmek o derece kolaylaşacaktır. Dış destekli ihtilâlcî terör, gelişmemiş hedef ülke için elbette çok ciddi bir tehdit teşkil eder. Zayıf, yerleşmemiş bir demokrasinin bu destekli terörle sosyal, siyasi ve hukuki alanında mücadele etmesi cidden zordur.

Bizim ele aldığımız istikrarlı demokrasiler yönünden terörle mücadele ederken, dikkat edilmesi gereken bir takım noktalar vardır. Gerçekten liberal devletlerde görülen şiddet eylemleri, mahiyetleri itibarıyla çok farklı ve karmaşıktır. Amerika ve İngiltere'de ırk esasına dayanan şiddet eylemleri görüldüğü halde (45), başka demokrasiler hedef ülkeye yönelen terörist eylemlerin merkezi haline gelmektedir. Demokratik rejimin ortamından ve nimetlerinden istifade ederek hedef ülkedeki amaçlarını gerçekleştirmeye çalışanlardan, şiddet eylemlerine sahne olan ülkelerin kamu düzeni de zarar göreceğinden gerekli hukuki ve siyasi tedbirleri almaya hakkı vardır.

(44) DAVER, op. cit., s. 94.

(45) DAVIS, Terry, «The Forms of Collective Racial Violence» *Political Studies*, 34 (1986), s. 40 - 60.

Artık günümüzde en liberal düşüncede olanların bile, demokrasinin kendini korumaya hakkı olmadığını savunamaz. Bu tartışmalar bugün önemini kaybetmiştir denilebilir. Bugün için önemli olan husus, demokrasilerde alınan terör karşıtı tedbirlerin devlet terörü veya kanuni teröre dönüşmeden, hukuk içinde kalmalarıdır. Ancak bu sayede demokrasiye olan güveni artırmak mümkündür.